Pre-Ph.D Course= 2019

SANSKRIT

पत्रसंख्या-७११

स्वशास्त्राध्ययनम्= वेद:, साहित्यम्, व्याकरणम्, दर्शनम्

पूर्णसंख्या= १०० (८० + २०)

UNIT=1:- वैदिकसाहित्यम् संख्या = २०

- **सामान्याध्ययनम्=** संहिता, ब्राह्मणम्, आरण्यकम्, उपनिषद्।
- वैदिकलौकिकसंस्कृतभाषयो: पार्थक्यम्।
- भरतीयानां वैदेशिकानां च वैदिकभाष्यकाराणां सामान्यपरिचय:।

UNIT=2:- भारतीयालङ्कारशास्त्रम् तथा आधुनिकसंस्कृतसाहित्यम् (संख्या=२०)

- **षडलङ्कारशास्त्रसम्प्रदायस्य समान्यपरिचय:=** रस:, अलङ्कार:, रीति:, ध्वनि:, वक्रोक्ति:, औचित्यम्।
- **संस्कृतसाहित्यं प्रति एतेषां विशिष्टानाम् आधुनिककवीनाम् अवदानम्=** श्रीनिवास रथ:, अभिराजराजेन्द्र मिश्र:, केशवचन्द्र दाश:, हर्षदेव माधाव:, हरेकृष्ण मेहेर:, राधावल्लभ त्रिपाठी, प्रफुल्लकुमार मिश्र:, वनमालिविश्वाल:।

UNIT=3:- व्याकरणम् संख्या=२०

- **त्रिमुनिव्याकरणपरम्परा=** पाणिनि-कत्यायन-पतञ्जलीनां जीवनी-कृति-समयादिसामान्य: परिचय:।
- भट्टोजिदीक्षितस्य जीवनी-कृति-समयादिसामान्य: परिचय: तथा सिद्धान्तकौमुद्या: वैशिष्ट्यम्।
- भर्तृहरे: जीवनी-कृति-समयादिसामान्य: परिचय: तथा वाक्यपदीयस्य महत्त्वम्।
- कृत्-तद्धित-समास-एकशेष- सनाद्यन्तधातुरूपाणां पञ्चवृत्तीनां सामान्य: परिचय:।

UNIT=4:- दार्शनिकं चिन्तनम्   (संख्या=२०)

- ❖ **विद्यमानानां सर्वेषां पदार्थानां मूलकारणम्=** चेतनानाम् अचेतनानाञ्च।
- ❖ प्रकृति-पुरुष-ईश्वराणामुपरि सामान्या टिप्पणी।
- ❖ **प्रोक्तदर्शनेषु वर्णितसृष्टिप्रक्रिया=** १-उपनिषत्सु, २-गीतायाम्, ३- सांख्यदर्शने, ४-वेदान्तदर्शने, ५- वैशेषिकदर्शने, ६- बौद्धदर्शने, ७- शैवदर्शने ।
- ❖ **कार्य-कारणतत्त्वम्=** सत्कार्यवाद:, असत्कार्यवाद:, सत्कारणवाद:, असत्कारणवाद:, आरम्भवाद:, परिणामवाद:, शून्यवाद:, प्रमाणतत्त्वनिरूपणम्।

प्रश्नपद्धति: =

द्वौ दीर्घोत्तरमूलकौ प्रश्नौ   -१० X २ = २०
(सर्वेभ्य: एककेभ्य: एकम् एकं कृत्वा चत्वार: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु द्वौ प्रश्नौ साधयिष्यन्ति।)

संक्षिप्तोत्तरमूलका: अष्ट प्रश्ना: (प्रत्येकम् एककेभ्य: द्वित्रा: प्रश्ना: भवेयु:।)   -३ X ८=२४
(सर्वेभ्य: एककेभ्य: दशाधिका: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

अतिसंक्षिप्तोत्तरमूलका: अष्ट प्रश्ना: (प्रत्येकम् एककेभ्य: द्वित्रा: प्रश्ना: भवेयु:।) - २ X८=१६
(सर्वेभ्य: एककेभ्य: दशाधिका: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

बहुविकल्पीया: विंशति: प्रश्ना: (चतुर्भ्य: एककेभ्य: पञ्च पञ्च प्रश्ना: भवेयु:।) -१ X२०=२०

विषयसम्पृक्तानां ग्रन्थानां सूची

- वैदिकवाङ्मयस्येतिहास:- जगदीशचन्द्र मिश्र:।
- वैदिक साहित्य एवं संस्कृति- कपिलदेव द्विवेदी।
- वैदिक साहित्य एवं संस्कृति- बलदेव उपाध्याय:।
- वैदिक साहित्य एवं संस्कृति- रमाशङ्कर त्रिपाठी।
- भाषा विज्ञान- कपिलदेव द्विवेदी।
- वेदव्याख्या की दिशाएँ- वि.वि. चौवे।
- वैदिक व्याख्या की पद्धतियाँ- राकेशकुमार मिश्र:।
- संस्कृत साहित्यर इतिहास- हरेकृष्ण शतपथि
- संस्कृतनिबन्धशतकम्- कपिलदेव द्विवेदी।

- काव्यप्रकाशः- आचार्य विश्वेश्वरः।
- साहित्यदर्पण- शालीग्राम शस्त्री।
- आधुनिक संस्कृत साहित्य- मैत्रेयी कुमारः।
- संस्कृत व्याकरण शास्त्र का इतिहास- युधिष्ठिर मीमांसकः।
- व्याकरण दर्पण- पुस्तक भवन, भुवनेश्वर।
- अष्टाध्यायी- सूत्रपाठः- गोपालदत्त पाण्डेयः।
- भारतीय दर्शन का परिशीलन- रमाशङ्कर त्रिपाठी।
- भारतीय दर्शन- आलोचना और परिशीलन- चन्द्रधर शर्मा।
- भारतीय दर्शन (ओड़िआ) – गोविन्दचन्द्रमिश्र, साहित्य एकादेमी, भुवनेश्वरम्
- भारतीय दर्शन (ओड़िआ) - पुस्तकभवनम्, भुवनेश्वरम्
- History of Sanskrit Poetics- P.V. Kane
- History of Sanskrit Poetics- S.K. De, calcutta
- Contemporary Sanskrit Literature, Arun Ranjan Mishra, Pratibha Prakashan, New Delhi
- Outlines of Indian Philosophy, S.Radhskrishnan, MLBD, Delhi
- Sanskrit Language, Devlopement from Pnini to Patanjali, A.C.Sarangi, Bharatiya Book Corporation, New Delhi

Pre-ph.D COURSE- 2019

SANSKRIT

गवेषणापद्धतिः-१

(Research Methodology-1)

पत्रसंख्या= ७१२ **पूर्णसंख्या- १०० (८०+२०)**

Unit-1:-

(क) अनुसन्धान (Research)पदव्याख्यानम्

- ❖ समानार्थकानाम् अनुसन्धानम्, गवेषणम्, संशोधनम्, परिशोधनम्, शोधः इत्यादीनां विवरणम्।
- ❖ अनुसन्धानस्य आवश्यकता प्रयोजनञ्च ।
- ❖ संस्कृतवाङ्मये अनुसन्धानस्य प्राचीनता उदाहरणानि च।
- ❖ कोशनिर्माणस्य सामान्यपरिचयः (Basic of Laxicography)

(ख) अनुसन्धनस्य संज्ञा, स्वरूपम्, परिसरः(सीमा) च

- ❖ आधुनिकविदुषां मतेन तथा कोशानामाधारेण प्रयोगपरिशीलनेन च “अनुसन्धानम्” इत्यस्य कानिचन निर्वचनानि।
- ❖ अनुसन्धानस्य स्वरूपम्।
- ❖ अनुसन्धानस्य परिसरः।

(ग) अनुसन्धनस्य प्रकाराः=

समीक्षात्मकम्, सर्वेक्षणात्मकम् , ऐतिहासिकम् (इतिहासः, पुराणम्, इतिवृत्तम्, लिखितजीवनवृत्तम्, कथा, आख्यायिका, कस्याः अपि घटनायाः विवरणम्), दार्शनिकम्, भाषाशास्त्रीयम्, शुद्धपाठनिर्णयात्मकम्, व्याख्यात्मकम्, व्यावहारिकम्, तुलनात्मकम्, समालोचनात्मकम्, सम्पादनात्मकम्, तथ्यानुसन्धानात्मकम्।

(घ) शोधपद्धतय:= १- परम्परागता वैज्ञानिकी पद्धति:, २- सर्वेक्षणपद्धति:, ३- शास्त्रीयपद्धति:, ४- तुलनात्मकपद्धति:, ५- समस्यामूलकपद्धति:, ६- क्षेत्रीयाध्ययनपद्धति:, ७- वर्गीयाध्ययनपद्धति:।

Unit-2 :-

(क) अनुसन्धानस्य सोपानानि

विषयचयनम्, विषयसीमाङ्कनम्, विषयनामनिर्धारणम्, संक्षिप्तिकानिर्माणम्, सामग्रीसङ्कलनम्, सामग्रीणां विन्यास: (क्रमेण स्थापनम्), सामग्रीविश्लेषणम्, पुन:परीक्षणम्, शोधविषयलेखनम्, लिखितविषयस्य मूल्याङ्कनम्, सिद्धान्तनिर्माणम्, शोधप्रबन्धप्रस्तुतीकरणम्, शोधसारसंक्षिप्तिकानिर्माणम्, शोधप्रबन्धप्रतिवेदनम्

(ख) विषयस्य पूर्वानुमानम् (Hypothesis)

(ग) प्रकल्पसंरचना (undertaking a project)

(घ) संक्षिप्तिकानिर्माणम् (synopsis)

Unit=3

(क) अनुसन्धानप्रबन्धविषयचयनम्

- ❖ **विषयनिर्वाचने मूलसिद्धान्ता:=** १- अभिरुचिसिद्धान्त:, २- उपयोगितासिद्धान्त:, ३- क्षेत्रसिद्धान्त:,४- विषयसूचीसिद्धान्त:, ५- अध्ययनक्षमतासिद्धान्त:, ६-तथ्यसंग्रहसिद्धान्त:, ७- योग्यनिर्देशनसिद्धान्त:
- ❖ **शीर्षकनिर्माणे अवधेया: अंशा:।**
- ❖ **समस्याया: लक्षणानि / स्वरूपम् / विशेषता:=** १- स्पष्टत्वम्, २- असन्दिग्धत्वम्, ३- अनुसन्धेयत्वम्, ४- अध्ययनयोग्यत्वम्, ५- समाधानयोग्यत्वम्

(ख) अनुसन्धातु: गुणा:= १- जिज्ञासा, २- गवेषणार्थं गृहीतविषये ज्ञानम्, ३- भाषादक्षता, ४- कार्येऽभिरुचि:, ५- कृतज्ञता, ६- वैज्ञानिकी दृष्टिभङ्गी, ७- लेखननैपुण्यम्

(ग) अनुसन्धात्रा अवधेया: अंशा:

- ❖ मार्गदर्शकेन सह सम्बन्ध:, मार्गदर्शक-अनुसन्धात्रो: उत्तरदायित्त्वम्।
- ❖ मार्गदर्शक: केवलं मार्गं दर्शयति।
- ❖ अन्येभ्य: अनुसन्धानप्रबन्धेभ्य: प्रतिलिपि: न ग्रहणीया(Plagiarism)

Unit=4

(क) सामग्रीसङ्कलनम् तत्स्रोतांसि च

- प्राथमिकस्रोतांसि- मूलग्रन्थाः, व्याख्यानग्रन्थाः, टीकाग्रन्थाः, पुरातत्त्वाधारः, ताड़पत्रादिहस्तलेखाः, शिलाशासनानि, शासकीयानि अभिलेखनानि च।
- आनुषङ्गिकस्रोतांसि- साहित्येतिहासः, ग्रन्थसूची, शोधपत्रिकाः, कोशाः लेखनानि च।
- आधुनिकोपकरणानि- अन्तर्जालम्, जालस्थानानि, ई-शोधपत्रिकाः, ई-कोशाः, ह्वाट्स्-आप्,
- विज्ञापनम् = सर्वकारपक्षतः अथवा वेसर्वकारसंस्थापक्षतः प्रकाशितम्
- संवादपत्रम्
- विषयविशेषज्ञैः सह सम्पर्कः- मौखिकस्रोतांसि व्याख्यानानि च
- क्षेत्राध्ययनम् (विषयसंवलितक्षेत्रपरिदर्शनम्)
- प्रश्नावली
- सर्वश्रेष्ठः माध्यमः = ग्रन्थालयः

(ख) तथ्यसंग्रहपद्धतिः (Noting)

प्रश्नपद्धतिः =

द्वौ दीर्घोत्तरमूलकौ प्रश्नौ -१० x २ = २०

(सर्वेभ्यः एककेभ्यः एकम् एकं कृत्वा चत्वारः प्रश्नाः आगच्छेयुः। छात्राः तु द्वौ प्रश्नौ साधयिष्यन्ति।)

संक्षिप्तोत्तरमूलकाः अष्ट प्रश्नाः (प्रत्येकम् एककेभ्यः द्वित्राः प्रश्नाः भवेयुः।) -३ x ८=२४

(सर्वेभ्यः एककेभ्यः दशाधिकाः प्रश्नाः आगच्छेयुः। छात्राः तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

अतिसंक्षिप्तोत्तरमूलकाः अष्ट प्रश्नाः (प्रत्येकम् एककेभ्यः द्वित्राः प्रश्नाः भवेयुः।) - २ x८=१६

(सर्वेभ्यः एककेभ्यः दशाधिकाः प्रश्नाः आगच्छेयुः। छात्राः तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

बहुविकल्पीयाः विंशतिः प्रश्नाः (चतुर्भ्यः एककेभ्यः पञ्च पञ्च प्रश्नाः भवेयुः।) -१ x२०=२०

गवेषणापद्धतिः- २

(Research Methodology=2)

पत्रसंख्या- ७१३ **पूर्णसंख्या- १०० (८०+ २०)**

Unit-1:- शोधप्रबन्धनिर्माणस्य प्रविधिः

(क) शोधप्रबन्धनिर्माणम्

- **शोधप्रबन्धस्य पूर्वभागः**:= १- शीर्षकपृष्ठम्, २- विश्वविद्यालयानुमोदनपत्रम्, ३- मार्गनिर्देशकस्य स्वीकृतिपत्रम्, ४- गवेषकेन कृतज्ञताज्ञापनपत्रम्, ५- उत्सर्गपत्रम्, ६- भूमिका, ७- विषयसूची, ८- सारणीनां प्रतिकृतीनाञ्च सूची, ९- सांङ्केतिकशब्दसूची।
- **मुख्यप्रतिपाद्यविषयभागः**:= १- उपक्रमः, २- अध्यायाः / परिच्छेदाः, ३- उद्धृतिः / निर्देशिका, ४- उपसंहारः।
- **सूचनात्मकपरिशिष्टभागः**:= शोधप्रबन्धस्य उपयोगः, उद्देश्यम्, सम्भावितगवेषणां प्रति सूचना । वैविध्यम्- ग्रन्थसूची (Bibliography), श्लोकसूची, श्लोकपादसूची, पारिभाषिकशब्दसूची, अनुक्रमणिका (Index)

(ख) शोधप्रबन्धलेखनेऽनुसर्त्तव्याः नियमाः:= शोधप्रबन्धस्य भाषा, ग्रन्थसूचीनिर्माणक्रमः, तथ्यविन्यासः, पादटीकाटीप्पणीनियमाः, उपविभागः, पृष्ठाङ्कः, चित्राणां सारणीनां च क्रमः, संक्षेपीकरणम्, दोषसंशोधनम् ।

Unit- 2:- भाषान्तरीकरणम् (Art of Translation)

- स्वरूपम्, उद्देश्यम्, लाभः।
- अनुवादकस्य कर्त्तव्यम्।
- लिप्यन्तरिकरणे वर्णसङ्केतविधिः (Transliteration)
- अनुवादस्य प्रकारभेदाः= आक्षरिकानुवादः, भावानुवादः, छायानुवादः, मर्मानुवादः। अनुसरणम्,अनुकरणम्

Unit- 3:- हस्तलेख: (Manuscriptology)

- ❖ प्राचीनभारतवर्षे हस्तलेखस्य आधारः=प्रस्तरः, मृत्तिका, चीनांशुकम्, सुवर्णपात्रम्, रोप्यपात्रम्, भुर्जपत्रम्, काष्ठफलकम्, तालपत्रम्, वांशपत्रम्, वस्त्रम्, चर्म, ताम्रपत्रम्, साञ्चिपात्, कर्गदम्, गृहस्य भित्तिः।
- ❖ लेखनसामग्री।
- ❖ हस्तलेखनष्टस्य कारणानि।
- ❖ हस्तलेखसंरक्षणार्थं गृहीतोपायाः।
- ❖ मूलपाठस्य शुद्धपाठस्य वा निर्द्धारणम्।
- ❖ Prolegomena of the Mahabharata, V.S. Sukhthankar (From the Critical Edition of the mbh. Pb. By BORI, Poona

Unit-4= Computer Fundamentals:

- ❖ Introduction to MS-Office software: MS-Word (Track change)
- ❖ MS-Excel
- ❖ MS-Power point
- ❖ MS-Access
- ❖ Features for statistical data analysis using computers and software, Microsoft Excel Anaalysis Tool Pak , SPSS

प्रश्नपद्धतिः =

द्वौ दीर्घोत्तरमूलकौ प्रश्नौ -१० x २ = २०

(सर्वेभ्यः एककेभ्यः एकम् एकं कृत्वा चत्वारः प्रश्नाः आगच्छेयुः। छात्राः तु द्वौ प्रश्नौ साधयिष्यन्ति।)

संक्षिप्तोत्तरमूलकाः अष्ट प्रश्नाः (प्रत्येकम् एककेभ्यः द्वित्राः प्रश्नाः भवेयुः।) -३ x ८=२४

(सर्वेभ्यः एककेभ्यः दशाधिकाः प्रश्नाः आगच्छेयुः। छात्राः तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

अतिसंक्षिप्तोत्तरमूलकाः अष्ट प्रश्नाः (प्रत्येकम् एककेभ्यः द्वित्राः प्रश्नाः भवेयुः।) - २ x८=१६

(सर्वेभ्यः एककेभ्यः दशाधिकाः प्रश्नाः आगच्छेयुः। छात्राः तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

बहुविकल्पीयाः विंशतिः प्रश्नाः (चतुर्भ्यः एककेभ्यः पञ्च पञ्च प्रश्नाः भवेयुः।) -१ x२०=२०

आदर्शग्रन्थसुची

१. आचार्य सत्यनारायण, संस्कृतशोधप्रविदधिः, पुरी-२०१२।

२. डा. नागेन्द्रः, अनुसन्धानस्य प्रविधिप्रक्रिया, राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थनम्, नई दिल्ली ।

३. चाटार्जी सुबोधकुमारः, गवेषणा प्रविधि, विद्यापुरी,कटक, २०१० ।

४. प्रधान कृष्णचन्द्रः, गवेषणा प्रकरण सम्पादना ओ अनुवाद प्रविधि, ज्ञानयुगपब्लिकेशन, भुवनेश्वर,२०१० ।

५. प्रधान मनोरञ्जनः, अनुवाद तत्त्व ओ प्रयोग, ओडिशा बुक ष्टोर, कटक, २०१७

६. Critical Edition of the Mahabharat by V.S. Sukhthankar , Pb. By BORI, Poona

७. Introduction to Research Methodology, Sachidananda Murti, Bharatiya Book Corporation, New Delhi

८. Introduction to Mnuscriptology, Sivaganesh Murty, Sarada Publishing House, New Delhi

९. Indian Texual Critism, S.M. Katre, Deccan College, Pune, Maharastra

पाठ्यचक्रम्, उपस्थापनम् पााठप्रणाली च

(SEMINAR, PRESENTATION AND LESSON PLAN)

पत्रसंख्या- ७१४ **पूर्णसंख्या- १००**

पाठ्यचक्रद्वयम्- ५०

पाठनप्रणाली- ५०

जयतु भारतम् ।

जयतु संस्कृतम् ।।